

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Плахотнік Ольги Василівни
про дисертаційне дослідження Мирончук Наталії Миколаївни
«Теоретичні і методичні основи контекстної підготовки майбутніх
викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

У сучасних соціально-економічних реаліях, які продукують нові/оновлені вимоги до завдань, змісту, організації та результату професійної підготовки фахівців та інтенсифікують інноваційні процеси у вищій школі щодо змісту, технологій навчання, організаційного механізму функціонування закладу вищої освіти, відбувається розширення й ускладнення функцій і системи професійних умінь викладача як в умовах діяльності у реальному часі, так і за дистанційного/ змішаного навчання. Разом з тим, зростає соціальна роль педагога, покликаного задовольняти потребу щодо якості навчальних і соціальних запитів різних груп замовників освітніх послуг, актуалізується вимога неперервного професійного саморозвитку і вдосконалення значущих якостей в умовах професійної конкуренції.

Актуальність представленого дисертаційного дослідження лежить у площині реалізації інноваційних процесів, які необхідні сучасній системі вищої освіти, підвищення вимог до професійної підготовки і діяльності викладача, зокрема, до контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи, як змістового, так й структурного оновлення. У дослідженні червоною лінією проходить потреба включення до освітніх результатів професійної підготовки майбутніх фахівців компетентності самоорганізації, контент якої недостатньо відображений у змісті загальних і фахових компетентностей, та, як підкреслює автор, спостерігається низький рівень відображення її контенту в змісті навчальних планів і програм навчальних дисциплін.

З огляду на вищезазначене, виникає потреба у проектуванні предметного та соціального змісту майбутньої професії, а також у моделюванні професійно орієнтованих ситуацій самоорганізації з урахуванням відповідних цілей, завдань та вимог, які прогнозуються у цьому процесі. Зважаючи на цілісність вивчення досліджуваної проблеми, яка забезпечується комплексним застосуванням сукупності методологічних підходів таких як системний, синергетичний, діяльнісний, міждисциплінарний, суб'єктний, компетентнісний, контекстний,

рефлексивно-ресурсний, актуальність поданого для аналізу дослідження Н.М.Мирончук не викликає сумнівів.

Кандидатська дисертація на тему «Формування культури міжособистісних взаємин старших підлітків у позаурочній діяльності» зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання була захищена у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова у 2007 р.. Положення і результати кандидатської дисертації в тексті докторської дисертації автором не використовувалися.

Структурно робота складається з анотації українською й англійською мовами, переліку наукових праць автора за темою дисертації, вступу, п'яти розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (610 найменувань, з них 51 іноземною мовою), 20 додатків на 111 сторінках. Загальний обсяг дисертації складає 617 сторінок. Робота вміщує 24 таблиці, 29 рисунків.

Оцінюючи ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків, поданих у дисертації, слід зазначити, що дисертація має виважену структуру. Кожний з окреслених розділів є логічним, послідовним, доцільним. Зміст дисертації відповідає її плану, а структура – дослідницьким завданням. Вважаємо, що науковий задум вдало віддзеркалює й етапність організації дослідження дисертантки.

Аналіз дисертаційної роботи і автореферату засвідчують, що дослідницький апарат визначено дисертанткою вмотивовано і коректно. Незаперечними є наукова новизна і практична значущість дослідження Н.М.Мирончук. Їх контекстність всебічно простежується через протиріччя та посилання на педагогічні студії відомих науковців, аналіз яких здійснено автором у першому розділі, де дисертантка розглядає методологічну модель дослідження проблеми контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності, філософсько-соціальні засади самоорганізації особистості викладача вищої школи у професійній діяльності та поняття самоорганізації у категоріальному полі теорії і методики професійної підготовки педагога.

Дисертаційну роботу виконано у межах комплексної науково-дослідної теми «Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах європейської інтеграції», яка розробляється кафедрою педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами Житомирського державного університету імені Івана Франка (державний реєстраційний № 0110U002110). Тему дисертації затверджено вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 3 від 23. 10. 2015 р.) й узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових

досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 8 від 15. 12. 2015 р.).

Високий ступінь обізнаності дисертантки з теорією та практикою з обраної проблеми дозволив авторці коректно визначити тему, об'єкт і предмет дослідження.

У процесі роботи авторка вирішила низку наукових завдань, які конкретизовано у відповідних розділах та параграфах дисертації. Вважаємо, що дослідницький задум досить вдало віддзеркалює й етапність організації дослідження дисертантки.

Концепція дослідження базується на контекстній підготовці майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності, яка є складовою цілісної освітньої системи, та включає мету, завдання, методологічні підходи, принципи, компоненти, умови та результат, що мають спрямованість на формування у майбутніх фахівців компетентності самоорганізації. Авторка уточнює, що потреба створення спеціальної авторської моделі зумовлена сучасними освітніми викликами щодо формування у фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти інтегральної компетентності, у зміст якої закладено компетентність самоорганізації у невизначених умовах професійної педагогічної реальності.

Вихідні положення концепції ґрунтуються на реалізації взаємопов'язаних концептів, які забезпечують розкриття провідної ідеї на методологічному, теоретичному та методичному рівнях. Основу методологічного концепту авторка показує через включення фундаментальних філософських, психолого-педагогічних, культурологічних ідей, які базуються на загальнонаукових та конкретно-наукових підходах до проблеми контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності.

Дослідниця чітко усвідомлює та характеризує особливості кожного з визначених підходів у важливості моделювання проблеми, з метою створення сприятливих умов для формування у майбутніх викладачів комплексу загальних та спеціальних компетентностей, які впливають на розвиток професійної спрямованості й компетентності самоорганізації у професійній діяльності.

Теоретичний концепт слугує підґрунтям системи вихідних положень і понять, покладених в основу розуміння процесу контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності. Він логічно переходить до методичного концепту, що передбачає розроблення та впровадження у процес контекстної підготовки майбутніх

викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності відповідної методичної системи. Цей перехід обумовлений експериментальною апробацією моделі та методики її реалізації та обґрунтованою розробкою діагностичного інструментарію для оцінювання рівня сформованості компетентності самоорганізації майбутніх викладачів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, є достатнім. Він забезпечений використанням широкого методологічного інструментарію та джерельною базою. Дисертанткою достатньо виважено обрано низку взаємодоповнюючих методів до аналізу й узагальнення теоретичних ідей та практики контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності.

Проведена експертиза дослідження Н.М.Мирончук засвідчує, що на основі аналізу праць українських і зарубіжних учених, автору добре вдалося окреслити теоретичне підґрунтя досліджуваної проблеми, що сприятиме розвитку теорії та методики професійної освіти.

Здобутком рецензованої роботи є ретельний і конкретний підхід до обґрунтування й аналізу поняттєво-термінологічного апарату та методології проблеми професійної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності.

Осмислення дисертанткою тенденцій розвитку вищої освіти, вивчення результатів наукових досліджень щодо теорії й практики професійної підготовки майбутніх викладачів, рефлексія власного науково-педагогічного досвіду дали можливість виявити суперечності на рівнях концептуалізації процесу самоорганізації у професійній діяльності; постановки мети підготовки фахівців магістерського рівня; організації процесу формування компетентності самоорганізації майбутнього фахівця; особистісно-професійних запитів і потреб. Авторка вмотивовано підійшла не лише до окреслення суперечностей, а й наповнила змістом кожен рівень, що сприяло вирішенню поставлених завдань та розкриттю позицій наукової новизни дослідження моделей, технологій, форм, методів, прийомів і засобів навчання, спрямованих на створення відповідної методичної системи та формування у магістрів компетентності самоорганізації у професійній діяльності.

Позитивно слід оцінити здійснений авторкою порівняльний аналіз проблеми контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності у вітчизняній і зарубіжній педагогічній теорії. Дисертантка приділила багато уваги особливостям

програм підготовки майбутніх викладачів вищої школи у зарубіжних країнах, аналізу контекстно-професійної спрямованості змісту вітчизняних програм підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності.

Погоджуючись з логікою та достатністю наукового обґрунтування дисертанткою зарубіжних освітніх програм (підрозділ 2.4, С.170-206), доцільно було б більше уваги приділити порівняльному аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду підготовки викладачів вищої школи, що сприяло б розвитку наукового знання у сфері теорії і методики професійної освіти.

Позитивної оцінки заслуговує представлена авторська концепція контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності, де подано змістово-компонентну структуру, критерії, показники та рівні сформованості компетентності самоорганізації у професійній діяльності; презентовано модель контекстної підготовки до самоорганізації у професійній діяльності (Розділ 3).

Слід зауважити, що авторка достатньо уваги надає обґрунтуванню етапів та механізмів вибору й формування організаційно-педагогічних умов контекстної підготовки майбутніх викладачів до самоорганізації у професійній діяльності. Разом з тим, вважаємо, що робота набула б більшої довершеності, якби більше уваги було приділено реалізації визначених умов у експериментальній роботі (Підрозділ 3.3 (с. 290-293)).

Заслуговує на увагу представлений дисертанткою матеріал з організаційно-педагогічних засад проєктування змісту, форм та методів контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності. Н.М.Мирончук вмотивовано підійшла до характеристики контекстно-змістових основ підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності; до проєктування змісту формування компетентності самоорганізації майбутніх викладачів вищої школи у професійній діяльності на засадах ситуаційно-контекстного підходу.

Однак, засвідчуючи логіку та глибину наукової розвідки дослідниці, вважаємо, що доцільно було доповнити розділ дисертації ретроспективним аналізом змісту та методів підготовки викладачів вищої школи у контексті обраної теми, що б посилювало її обґрунтованість та сприяло виявленню тенденцій контекстно-професійної підготовки майбутніх викладачів до професійної діяльності (Розділ 4).

Заслуговує на увагу пошуково-дослідницька робота дисертантки щодо експериментальної перевірки ефективності методики формування у майбутніх викладачів вищої школи компетентності самоорганізації у

професійній діяльності. Позитивне враження справляє організація та опис експерименту, який проведено ґрунтовно і відповідально. Дані, що наводить авторка дисертації, дають впевненість для твердження про об'єктивність отриманих результатів.

Високої оцінки заслуговує достатнє теоретичне і методичне обґрунтування спроектованої Н.М.Мирончук методичної системи контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності як складне динамічне утворення системного типу, елементами якої стало теоретично-методичне підґрунтя, що вміщує методичне забезпечення (освітньо-професійна програма, навчальні й робочі програми, силабуси, інструктивно-методичні матеріали, посібники, кейси (професійно орієнтовані ситуації самоорганізації)); організаційно-педагогічні інструменти (форми, методи); методіку реалізації, яка представлена суб'єктно-рефлексивною і контекстно-проектувальною стратегіями.

Практично виваженими стали змодельовані авторкою професійно орієнтовані ситуації самоорганізації як система умов, що відтворюють предметний і соціальний зміст майбутньої професійної діяльності та спонукають активність магістрантів у когнітивно-інформаційному, соціально-психологічному, просторово-часовому і функціонально-професійному контекстах.

Застосування дисертанткою діагностичного комплексу засвідчило позитивну динаміку досліджуваної компетентності, якісні зміни в структурі якої відображено сформованістю мотиваційно-ціннісної, когнітивно-пізнавальної, діяльнісно-практичної, регулятивно-вольової та рефлексивно-оцінної сфер, а також спрямованістю та активністю магістрантів у напрямі самозростання і самовдосконалення.

Не викликає сумнівів обраний дисертанткою у контексті досліджуваної проблеми такий критерій розподілу експериментальних і контрольних груп за однорідністю, як адаптивність здобувача вищої освіти до змінюваних ситуацій/обставин/умов діяльності (підрозділ 5.1, с.373-374). Разом з тим, вважаємо, що доцільно було б подати кореляційні викладки й за іншими критеріями, що удосконалили б практичну наповнюваність дослідження.

Послугуючись статистичними методами (критерій Фішера F^* та λ -критерій Колмогорова-Смирнова), дисертантка отримала підтвердження ефективності застосованих методів. Тож, надійність і вірогідність одержаних результатів експериментального дослідження обґрунтовані завдяки здійсненню якісного і кількісного аналізу даних, їх статистичною обробкою та належною оцінкою результатів дослідження.

Свідченням значимого практичного внеску стали прогностичні викладки щодо використання матеріалів дослідження за теоретичним, організаційно-методичним, організаційно-адміністративним рівнями професійної підготовки фахівців, що уможлиблює системне охоплення досліджуваної проблеми як суспільного, освітнього та культурного явища (Розділ 5, параграф 5.4).

Разом з тим, на нашу думку, у зв'язку з актуалізацією змішаної та дистанційної освіти для різних категорій здобувачів, варто було б запропонувати методичні рекомендації для підвищення кваліфікації викладачів-практиків, що підсилило б науково-методичний рівень роботи.

Суттєвим доповненням до дисертації є добре представлений графічний матеріал, який позитивно впливає на сприйняття тексту дисертації, та додатки.

Практична цінність одержаних результатів засвідчена ґрунтовною розробкою методичної системи контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності, елементами якої стали, зокрема, теоретико-методичне підґрунтя, яке вміщує методичне забезпечення (освітньо-професійна програма «Педагогіка вищої школи», навчальні та робочі програми, силабуси навчальних дисциплін, інструктивно-методичні матеріали, посібники, кейси (професійно орієнтовані ситуації самоорганізації), організаційно-педагогічні інструменти (форми, методи), методику реалізації; підготовка авторкою дисертації програм практик для магістрантів спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»; розробка та упровадження навчально-методичного комплексу навчальної дисципліни «Основи самоорганізації в професійній діяльності»; розробка навчально-методичного посібника «Основи самоорганізації в професійній діяльності», посібника-практикуму «Професійно орієнтовані ситуації самоорганізації в діяльності викладача вищої школи», програми курсів підвищення кваліфікації для викладачів закладів вищої освіти.

Достатньо вмотивованим є твердження дослідниці, що матеріали дисертації, монографії та навчально-методичні матеріали доцільно використовувати у процесі професійної підготовки викладачів вищої школи; у системі післядипломної педагогічної освіти для створення дистанційних курсів, розроблення програм підвищення кваліфікації для різних категорій педагогічних працівників, проведення науково-методичних семінарів, тренінгів у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Результати дослідження Н.М.Мирончук упроваджено в освітній процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка про впровадження № 06/25 від 15. 05. 2020 р.),

Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка № 1/750 від 30. 06. 2020 р.), Класичного приватного університету (м. Запоріжжя) (довідка № 255 від 19. 05. 2020 р.), Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 01-12/41 від 03. 06. 2020 р.), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка № 1439 від 02. 06. 2020 р.), Комунального закладу «Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» (довідка № 267/05-19 від 25. 05. 2020 р.).

Апробація результатів дослідження має достатню географію. На наукових та науково-практичних міжнародних і всеукраїнських конференціях були оприлюднені та обговорені результати дослідження Н.М.Мирончук.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях відображено в 60 публікаціях (56 одноосібних), з яких 3 монографії (1 одноосібна), 2 навчально-методичні посібники, 1 методичні рекомендації (у співавторстві), 1 стаття у Web of Science, 22 статті у провідних фахових наукових виданнях України (21 одноосібна), 5 статей у зарубіжних наукових періодичних виданнях; 27 статей та доповідей на наукових конференціях, у збірниках наукових праць.

Аналіз змісту автореферату та дисертації доводить ідентичність їх структури, логіки викладення матеріалу, відповідність основних положень і висновків за розділами та підсумковим висновком.

Зміст автореферату відображає основні положення та узагальнення, що містяться у дисертаційному дослідженні.

Вказані недоліки, зауваження і рекомендації мають дискусійний характер та спрямовані на подальший науковий розвиток дисертантки, її перспективний рух у справі розвитку педагогічної науки.

Загальний висновок.

Зміст дисертації відповідає її плану, а структура-дослідницьким завданням. Текст підпорядкований законам формальної логіки, викладений системно і послідовно. Це дає змогу використовувати представлене на експертизу дослідження для подальшого розвитку педагогічної науки, відкриває широкі можливості використання цих результатів у освітньому процесі при підготовці фахівців.

Дисертація Мирончук Наталії Миколаївни «Теоретичні і методичні основи контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності» є самостійною завершеною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в

сукупності є суттєвими для розвитку теорії і методики професійної освіти. Дисертаційне дослідження за актуальністю, змістом, новизною, теоретичним та практичним значенням, повнотою викладу його основних результатів у публікаціях відповідає вимогам МОН України щодо докторських дисертацій, та п.п. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року (зі змінами), а її автор Мирончук Наталія Миколаївна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,

О.В. Плахотнік

14.01.2021 р.

Підпис засідки
вченої сесії
КАРАУЛЬНА
14.01.

